

RAMBAM: A MAN OF LETTERS

מאמר תחיית המתים
(TREATISE ON
RESURRECTION)

מוֹדָה / *women* / מוֹדָה / אֲנִי לִפְנֵיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם
שֶׁחָזַרְתָּ בִּי נִשְׁמַתִּי בְּחַמְלָה
רַבָּה אֱמוּנָתְךָ.

מוֹדָה I thank You, living and eternal King,
for giving me back my soul in mercy.
Great is Your faithfulness.

אֱלֹהֵי My God,
the soul You placed within me is pure.
You created it, You formed it, You breathed it into me,
and You guard it while it is within me.
One day You will take it from me,
and restore it to me in the time to come.
As long as the soul is within me,
I will thank You,
LORD my God and God of my ancestors,
Master of all works, LORD of all souls.
Blessed are You, LORD,
who restores souls to lifeless bodies.

אֱלֹהֵי
נִשְׁמָה שְׁנַתַּת בִּי טְהוֹרָה הִיא.
אַתָּה בְּרֵאתָהּ, אַתָּה יִצְרָתָהּ, אַתָּה נִפְחַתָּהּ בִּי
וְאַתָּה מְשַׁמְרָהּ בְּקִרְבִּי, וְאַתָּה עֲתִיד לְטַלְּהָ מִמֶּנִּי
וּלְהַחְיֶיהָ בִּי לְעֵתִיד לָבוֹא.
כָּל זְמַן שֶׁהַנִּשְׁמָה בְּקִרְבִּי, מוֹדֶה / *women* מוֹדֶה / אֲנִי לִפְנֵיךָ
יְהוָה אֱלֹהֵי וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתַי
רְבוֹן כָּל הַמַּעֲשִׂים, אֲדוֹן כָּל הַנִּשְׁמוֹת.
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, הַמַּחְיֶה נִשְׁמוֹת לְפִגְרִים מֵתִים.

אֵין כְּעֶרְכְּךָ, יְהוּה אֱלֹהֵינוּ, בְּעוֹלָם הַזֶּה
וְאֵין זולָתְךָ, מַלְכֵנוּ, לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא
אִפְס בְּלִתְךָ, גּוֹאֲלֵנוּ, לִימּוֹת הַמָּשִׁיחַ
וְאֵין דּוּמָה לְךָ, מוֹשִׁיעֵנוּ, לְתַחֲיֵית הַמֵּתִים.

This world... the World to Come: the prayer itemizes four time-zones: 1. this world that we inhabit now; 2. the World to Come, according to Maimonides, the realm of the soul after death; 3. the days of the Messiah, when the Temple will be rebuilt, the rule of David will be restored and peace and justice will prevail in the affairs of mankind; and 4. the resurrection of the dead, the final denouement of history, when those who have died will live again.

All of the Jewish people have a share in the World-to-Come, as it is stated: "And your people also shall be all righteous, they shall inherit the land forever; the branch of My planting, the work of My hands, for My name to be glorified" (Isaiah 60:21). And these are the people who have no share in the World-to-Come: One who says there is no resurrection of the dead derived from the Torah, and one who says: The Torah did not originate from Heaven, and an epikoros. Rabbi Akiva says: Also included [in the exceptions] are one who reads external literature, and one who whispers invocations over a wound and says: "Every illness that I placed upon Egypt I will not place upon you, for I am the Lord, your Healer" (Exodus 15:26). Abba Shaul says: Also included in the exceptions is one who pronounces the [ineffable] name as it is written.

משנה סנהדרין י:א
כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם
הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ס) "וְעַמִּי
כֻּלָּם צְדִיקִים לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ
נֶצֶר מִטָּעִי מַעֲשֵׂה יָדַי לְהַתְּפָאֵר."
וְאֵלּוּ שְׂאִין לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם
הַבָּא, הָאוֹמֵר אֵין תְּחִיַּת הַמֵּתִים
מִן הַתּוֹרָה, וְאֵין תּוֹרָה מִן
הַשָּׁמַיִם, וְאֶפִיקוֹרֵס. רַבִּי עֲקִיבָא
אוֹמֵר, אִף הַקּוֹרָא בְּסִפְרִים
הַחִיצוֹנִים, וְהַלּוֹחֵשׁ עַל הַמָּכָה
וְאוֹמֵר (שמות טו) "כָּל הַמַּחֲלָה
אֲשֶׁר שִׁמְתִּי בְּמִצְרַיִם לֹא אֲשִׁים
עָלֶיךָ כִּי אֲנִי ה' רַפָּאֵךְ." אֲבָא
שְׂאוּל אוֹמֵר, אִף הַהוֹגָה אֶת הַשֵּׁם
בְּאוֹתֵיּוֹתָיו :

Belief in the resurrection of the dead is obligatory according to the tradition of our people, as we explained above. Logic does not require it, but since it is something whose existence is rationally conceivable, we are obliged to believe it, as we explained in that place. Particularly is this the case since it is confirmed by experience. Elijah brought back to life the son of the widow of Zarephath, while Elisha revived the son of the Shunammite woman, and a thing to which experience testifies must be believed, even if it is not required by logic. For example, it is absolutely true that there is a stone which attracts iron, because experience shows it, though logic does not require it. We must therefore believe that God will revive the dead, even after they turn to dust, because it is something the mind can conceive.

האמונה בתחית המתים ראויה ומחויבת לפי קבלת האומה, כמו שבארנו בפרק כ"ג מן המאמר הראשון, ואף על פי שאין ההקש גוזר כך, אחר היות הדבר הזה מציאותו מצוייר אצל השכל ראוי להאמין אותו, כמו שבארנו שם בפרק כ"ב, וכל שכן אחר שהעיד עליו הנסיון, שהרי אליהו החיה בן הצרפית ואלישע בן השונמית, כמו שמפורש בפסוקים, וכל דבר שהעיד עליו הנסיון ראוי להאמין אותו אף אם לא יגזרהו ההקש, כמו שמציאות אבן תמשוך הברזל הוא אמת גמור אף על פי שלא יגזרהו ההקש, הואיל והעיד עליו הנסיון, אם כן ראוי להאמין שהקדוש ברוך הוא יחיה את המתים אף אחר שחזרו לעפרן, כי הדבר הזה מציאותו מצוייר אצל השכל.

The resurrection must be explained in the same way. The body of the righteous man, by reason of the impression remaining in it of the divine spirit which it lodged, is more prepared without doubt to receive the same divine spirit a second time than it was at first, as the Rabbis say: "If those who never had been came to life, surely those who once had been would come to life again." In other words, a thing which was not fit to receive a higher power and yet received it once, is surely fit to receive it a second time, because it retains an impression and preparation for receiving it a second time more easily than at first.

ועל זה הדרך הוא הענין בתחית
המתים, כי גוף הצדיק מצד הרושם
שנשאר בו מהרוח האלהי שהיה
משכן לו יהיה מוכן בלי ספק אל
שיקבל הרוח האלהי ההוא שנית
יותר ממה שהיה בראשונה, כאמרם
ז"ל דלא הוו חיי דהוו חיי לא כל
שכן, כלומר כי הדבר שלא היה ראוי
לקבל כח עליון וקבלו פעם אחת כל
שכן שראוי שיקבלנו פעם שנית, לפי
שכבר נשאר בו איזה רושם והכנה
לקבלו פעם אחרת יותר בנקל
מבראשונה.

As to the manner of resurrection, the Rabbis say that there is a certain dew with which God will revive the dead. It seems, therefore, that the dew which God will cause to descend upon the earth will have in it the virtue of the semen of the male, which gives the form of the person, while the earth at that time, by reason of its preparation, will have the virtue of the seed of the female, which gives the matter of the newly born individual. The prophecy of Ezekiel concerning the dead which he brought back to life disagrees with this opinion, if we interpret the text literally.

ודרך התחיה לפי מה שנמצא
לרבותינו ז"ל שאמרו שיש טל
שעתיד הקדוש ברוך הוא להחיות בו
את המתים, נראה שהתחיה תהיה
בשיריד הקדוש ברוך הוא טל על
הארץ יהיה כח הטל ההוא ככח טפת
זרע הזכר לתת הצורה, והעפר ההוא
בסבת ההכנה אשר בו כזרע הנקבה
לתת החומר, ונבואת יחזקאל
במתים שהחיה תחלוק על זה הדעת
לפי המובן מפשט הכתובים.

Be this, however, as it may, whether after the resurrection the people will eat and drink and beget children and die in the usual manner [or not], we have already explained that it is a matter of dispute among the great men of more recent times. Maimonides and a great many distinguished men who follow him say that the persons resurrected will use all their sense functions in the natural way, and then will die again and return to dust. Rabbi Meir Halevi and Nahmanides are of the opinion that after resurrection, the persons in question will live as long as their natural capacity permits them, and then their bodies will be transmuted by purification and will become like the body of Elijah. And thenceforth they will continue to exist as body and soul, but will no longer use any sense functions, will not eat or drink or die and will remain forever without eating and drinking. It seems too that this latter is the opinion of some of the Rabbis of the Talmud, for they say that the righteous whom God will resurrect will not return to dust.

ואולם יהיה על אי זה דרך שיהיה אם
אותן המתים אחר שיחיו יאכלו
וישתו ויולידו וימותו כדרך עולם,
כבר בארנו שהדבר הזה נחלקו בו
גדולי האחרונים, כי הרמב"ם ז"ל
ורבים אשר אתו מחכמי ישראל
אומרים כי המתים אחר שיחיו
ישתמשו בכל הרגשותיהם החושיות
כמנהג העולם ואחר ימותו וישובו
לעפרן, והר' מאיר הלוי והרמב"ן ז"ל
אומרים שאחר התחיה יחיו המתים
הזמן שאפשר להם לחיות כפי טבעם,
ואחר כך יזדכך גופם כאלו
ויתקיימו בגוף ונפש, ומן אז והלאה
לא ישתמשו במורגשיהם ולא יאכלו
ולא ישתו ולא ימותו, אבל יתקיימו
תמיד בלא אכילה ושתיה, וכן יראה
שהוא דעת קצת רבותינו ז"ל שאמרו
צדיקים שעתיד הקדוש ברוך הוא
להחיות אינם חוזרים לעפרם.

Se`adyah Gaon (882-942) *The Book of Beliefs and Opinions* Chapter 7

The author of this book declares that, as far as the doctrine of the resurrection of the dead is concerned... it is a matter upon which our nation is in complete agreement. The basis of this conclusion is a premise... namely, that man is the goal of all creation. The reason why he has been distinguished above all other creatures is that he might serve God, and the reward for this service is life eternal in the world of recompense.

Prior to this event, whenever He sees fit to do so, God separates man's spirit from his body until the time when the number of souls meant to be created has been fulfilled, whereupon God Brings about the union of all bodies and souls again... We consequently do not know of any Jew who would disagree with this belief.

13. I believe with perfect faith
that the dead will live again
at a time of the Creator's choosing:
blessed be His name and exalted be His mention
for ever and all time.

אֲנִי מֵאֲמִין בְּאֲמוּנָה שְׁלֵמָה
שֶׁתְּהִיָּה תַּחֲיִית הַמֵּתִים
בְּעֵת שִׁיעֲלָה רְצוֹן מֵאֵת הַבּוֹרָא
יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ וִיתְעַלָּה זְכוֹר לְעַד וּלְנֶעַח נִצְחִים.

משנה תורה הלכות תשובה ח:ב

- The World to Come harbors neither body nor aught of a concrete form, save only the souls of the righteous divested of body as are the ministering angels. Inasmuch as it harbors no concrete forms there is no need there for eating, drinking, or other of the bodily necessities of the sons of man in this world; neither will any of the many things which happen to bodies in this world come to pass there, as, for instance, sitting down, standing up, sleep, death, sadness, mirth or the like. Thus did the ancient sages say: "In the World to Come there is no eating, no drinking, and no family life, save that the righteous are sitting, graced with garlands upon their heads, and indulge in feasting upon the luminousness of the Shekinah".⁴*Berakot*, 17a. C.

• העולם הבא אין בו גוף וגויה אלא נפשות הצדיקים בלבד בלא גוף כמלאכי השרת. הואיל ואין בו גויות אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא דבר מכל הדברים שגופות בני אדם צריכין להן בעולם הזה. ולא יאירע דבר בו מן הדברים שמאירעין לגופות בעולם הזה. כגון ישיבה ועמידה ושנה ומיתה ועצב ושחוק וכיוצא בהן. כך אמרו חכמים הראשונים) גמרא ברכות יז א (העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה" ולא תשמיש) גמרא ברכות יז א (אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהן ונהנין מזיו השכינה".

- Herefrom, it is clear to you that no body exists there, seeing that there is neither eating nor drinking. That expression of "sitting" herein employed, is figurative, as if saying that they are there without effort or fatigue, and the phrase they employed, saying: "graced with garlands upon their heads", means that they have conscious knowledge of the reason why they have merited to be in the World to Come, and this is their crown of garlands, as, for example, Solomon said: "The crown wherewith his mother hath crowned him" ([Songs. 3.11](#)). Moreover, it was said: "And everlasting shall joy be upon their heads ([Is. 35.10](#)); now joy is not a body to rest upon one's head, even so the crown spoken of by the sages refers to knowledge. But what is the meaning of the phrase, "and indulge in feasting upon the luminousness of the Shekinah"? It is that by which they know and attain part of the Truth of the Holy One, blessed is He! something they do not know while in the dark, low body.

• הָרִי נִתְבָּרַר לָךְ שָׂאִין שָׁם גּוּף לְפִי שָׂאִין שָׁם אֲכִילָה וְשִׁתְיָה. וְזֶה שֶׁאָמְרוּ צַדִּיקִים יוֹשְׁבִין דֶּרֶךְ חֵידָה אָמְרוּ. כְּלוּמַר הַצַּדִּיקִים מְצוּיִין שָׁם בְּלֹא עֵמֶל וּבְלֹא יְגִיעָה. וְכֵן זֶה שֶׁאָמְרוּ עֲטֻרוֹתֵיהֶן בְּרָאשֵׁיהֶן כְּלוּמַר דַּעַת שִׁידְעוּ שֶׁבְּגִלְלָהּ זָכוּ לַחַיִּי הָעוֹלָם הַבָּא מְצוּיָה עִמָּהֶן וְהִיא הָעֲטָרָה שֶׁלָּהֶן כְּעֵנֶיךָ שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה ([שִׁיר הַשִּׁירִים ג יא](#)) (בְּעֲטָרָה שֶׁעֲטָרָה לוֹ אָמַר. וְהָרִי הוּא אוֹמֵר) ([יִשְׁעִיָּה ל ה י](#)) (וְשִׁמְחַת עוֹלָם עַל רֹאשָׁם" וְאִין הַשְׁמָחָה גּוּף כְּדִי שֶׁתִּגְנוּחַ עַל הָרֹאשׁ. כִּךְ עֲטָרָה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים כָּאֵן הִיא הַיְדִיעָה. וּמֵהוּ זֶה שֶׁאָמְרוּ נִהְיִין מְזִיו הַשְׁכִּינָה. שִׁיּוּדְעִים וּמְשִׁיגִין מֵאֲמַתַּת הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מֵה שֶׁאֵינָם יוֹדְעִים וְהֵם בְּגוּף הָאֶפֶל הַשָּׁפֵל :

השגת הראב"ד

- Abraham {ben David} said: That man's words appear to me to resemble those of the one who said that resurrection will not occur to bodies but only to souls, and I swear that this is not the opinion of the Sages, who said: "In the future, the righteous will stand in their clothes... and they instructed their children to bury them in white rather than black... and that the righteous do not turn to dust but remain corporeal... and they will be cured of their infirmities." All these prove that they will resume life bodily, but it is possible that God will make their bodies strong and healthy like those of angels or of Elijah. Their crowns will also be real and not metaphorical.

- העוה"ב אין בו גוף. א"א דברי האיש הזה בעיני קרובים למי שאומר אין תחיית המתים לגופות אלא לנשמות בלבד, וחיי ראשי לא היה דעת חז"ל על זה שהרי אמרו כתובות (דף קי"א) עתידין צדיקים שיעמדו בלבושיהן ק"ו מחטה וכו' וכן היו מצוין לבניהם (שבת קי"ד) אל תקברוני בכלים לבנים ולא בשחורים שמא אזכה, וכן אמרו (סנהדרין צ"ב) שלא ישובו הצדיקים לעפר אלא עומדין בגוייתם, וכן אמרו (שם /סנהדרין/ צ"א) במומם עומדין ומתרפאין, וכל אלה מוכיחים כי בגוייתם הן עומדין חיים, אבל אפשר שהבורא ישים גוייתם חזקות ובריאות כגוית המלאכים וכגוית אליהו זכור לטוב ויהיו העטרות כמשמען וכפשוטן ולא יהיה משל.

בשם יי אלהים

הי. גואבחדות

המתים לרבים

משה צירב חימוץ וזל קא בעדק כל אמדי פי חין
בחם נפתל ועקש כולם נכוחים למבין וישרים למן
ימי דעת ולב פטילים קדמא חולת קא לים במסתב
כרמין קדמי אמנפאן לתבין אמעמא מעט קעוזה
מן אקמא צעבארה ציינה ואמארה קד תחדת פיה
דפעל אמש כלאר ואמארה לתא וילת פירמאל לה
מחצית אמנפאן מן תלך לעבארה נקיין אקמאיה איה
קער צימניה לקד מעתרא מתלחדי פי כנחם אלה
תע אסמה ודלך אנה למח קער פייא אנביין לא ענח
מנח בזמור אלה צמנה תע ואחא לא נא לה ולתיל עג
אנפנח תלך אמר אפאסרה איה מעתקרה אונגויה קא
מב ינדלחה איה יי עישרא עי לא יי

Criticism such as that of Rabad originated in large measure from **Rabbi Samuel Ben Ali**, Gaon or Dean of the yeshiva in Baghdad, a contemporary of Maimonides and one of his most implacable opponents. From Maimonides's reference to it early in the treatise, we can see that it was, to an extent, typical of its time. Rabbi Samuel relied on the unadorned and unexplained lore of the Talmud and midrash, while Maimonides argued for the necessary qualification of rabbinic legendary material in the light of contemporary philosophical sensibilities.

But this year, 1191, a letter arrived from some of my colleagues in Baghdad, in which they wrote that an individual from Yemen inquired regarding these selfsame issues of **Samuel Halevi**, the incumbent head of the Academy, may God protect him, who at present resides in Baghdad. He composed an essay on resurrection and in it he calls some of my views an error and a sin, and others defensible... I found it was a collection of the homilies and legends that he had gathered. Everyone knows that scholars are not expected to rehearse the homilies and the curious tales of the sort that women tell one another in their condolence calls. What is wanted is their interpretation, and an exposition of their implied meaning, so that they conform to a rational position, or at least approximate it.

Why, my son, should you take offense that a man whom people accustom from his youth to believe that there is none like him in his generation; when age, high office, aristocratic descent, the lack of people of discernment in this town, and his relationship with individuals, all have combined to produce this execrable consequence that each and every individual hangs expectantly on each word pronounced from the academy in anticipation of an honorific title from there... – why do you wonder that he has acquired such [evil] traits? How, my son, could you imagine that he should love truth enough to acknowledge his weakness?... This is a thing that a man like him will never do, as it was not done by better men who preceded him (letter to Joseph b. Judah in: D.H. Baneth (ed.), *Iggerot ha-Rambam* (1946), 54f.).

Maimonides attributed the misunderstanding to an oversimplification by the masses of the doctrine of resurrection, like that which determined their view of anthropomorphism.

However, all this is an inescapable consequence of premature misconceptions in the minds of the masses. They do not recognize true existence other than in a body... For this reason, most of them believe that God is corporeal, because in their judgment He would not be in existence if he were not.

3. I believe with perfect faith
that the Creator,
blessed be His name, is not physical,
that no physical attributes can apply to Him,
and that there is nothing whatsoever to compare to Him.

אֲנִי מֵאֱמִין בְּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה
שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ אֵינוֹ גּוֹף
וְלֹא יִשְׁגִּיחוּהוּ מִשִּׁגִּי הַגּוֹף
וְאֵין לוֹ שׁוֹם דְּמִיּוֹן כְּלָל.

Solomon b. Abraham of Montpellier, together with David b. Saul and *Jonah b. Abraham Gerondi (a relative of *Nahmanides) agitated against philosophy, and in 1232 succeeded in persuading the rabbis of northern France to issue a total ban on the study of philosophy, including Maimonides' *Guide of the Perplexed* and *Book of Knowledge* (the first section, containing philosophical material, of the *Mishneh Torah*). The traditionalists' arguments against philosophy were based on three oft-repeated claims (recurring in the later stages of the controversy as well), which were consistently denied by the philosophers: (1) *Theological* – The philosophers were depicted as denying miracles, as regarding prophecy as a purely natural phenomenon, as undermining the authority of the Torah, and as rejecting traditional eschatology; (2) *Exegetical* – The traditionalists charged the philosophers with engaging in indiscriminate allegorization of Scripture and of denying the historicity of various biblical persons and events; (3) *Practical* – The philosophers were suspected of laxity in observance of the commandments.